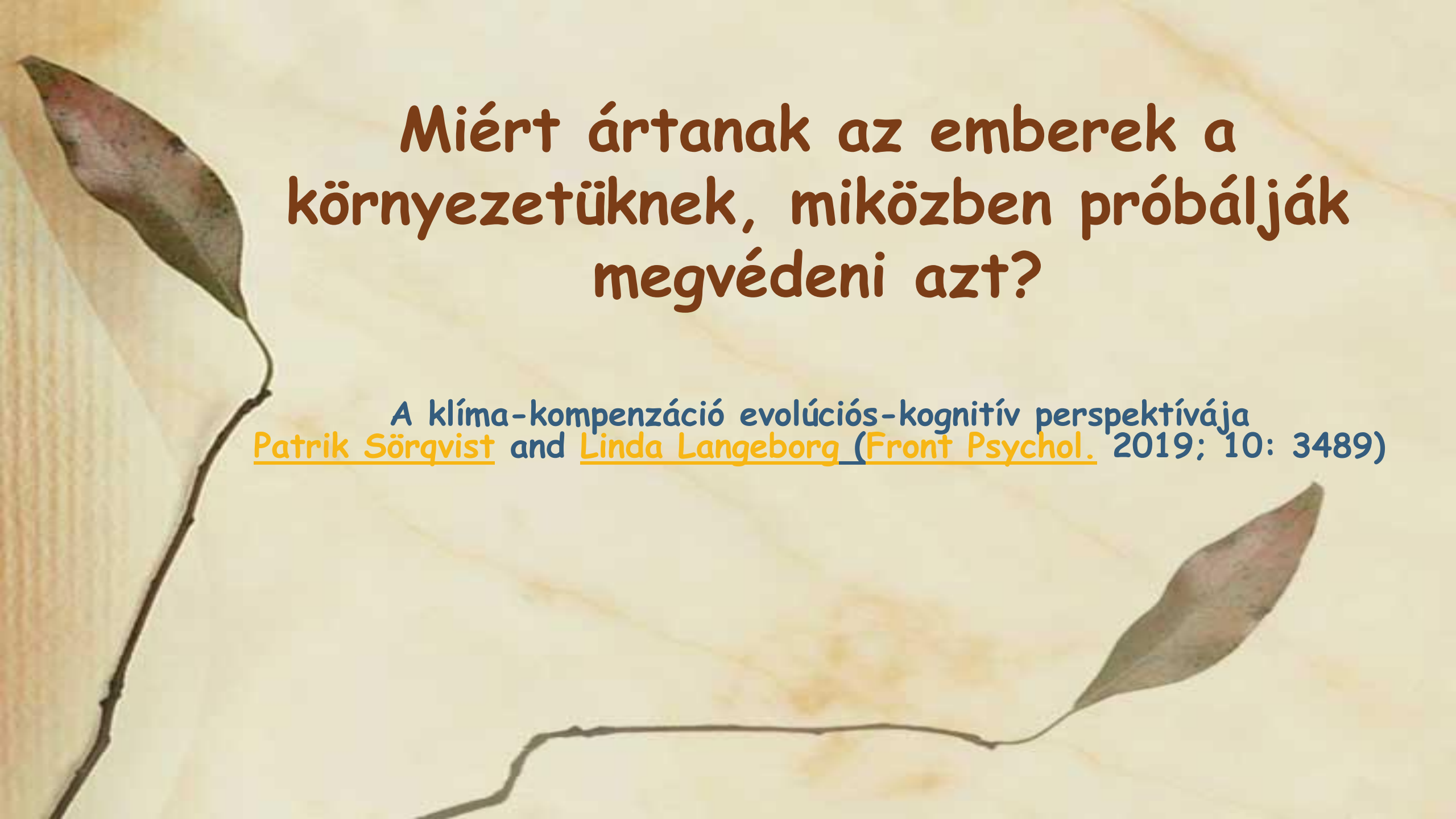

Miért ártanak az emberek a környezetüknek, miközben próbálják megvédeni azt?

A klíma-kompenzáció evolúciós-kognitív perspektívája
Patrik Sörqvist and Linda Langeborg (Front Psychol. 2019; 10: 3489)

Az emberi megismerés evolúciós alapjai

- Az evolúciós pszichológia értelmezése szerint: értelem = adaptációs folyamatok gyűjteménye
- Heurisztika: ismétlődő gondolati minta , „vezérlő elv” az emberi észjárásban
- Példák az alkalmazkodási „vezérlő elv”-re: „elérhetőség” jelensége: egy természeti katasztrófa előfordulását valószínűbbnek gondoljuk, ha egy hasonló jelenséggel kapcsolatos emlékek könnyebben elérhetőek, pl. a hírekből (Tversky and Kahneman, 1974)
- „lehorgonyzás” jelensége: bizonyos jóslatok (pl. globális hőmérséklet emelkedés) viszonylag közel esnek számunkra már ismerős információkhoz - pl. baráti társaságban felmerült) (Joireman et al. 2010.)
- Egy bizonyos heurisztika (vezérlő elv vagy irányelv) az információfeldolgozást és a döntéshozatalt gyorsá, takarékosá teszi, de gyakran leegyszerűsít és hibás gondolkodást eredményez (hűvös nyári nap = nincs globális felmelegedés, Zaval et al. 2014)

A fenntartható viselkedés és annak evolúciós-kognitív megközelítései

- Evolúciós távlatból az éghajlatváltozással kapcsolatos problémák az emberiség számára újszerűek, ezért még nem tudtunk következetesen adaptálódni a jelentkező kihívásokhoz és rengeteg olyan vezérlő elv működik bennünk, melyek akadályozzák ennek a viszonylag friss ember-környezet kölcsönhatásnak a megfelelő értelmezését ((Gifford, 2011; van Vugt és mtsai, 2014; Lewandowsky, 2016; Sörqvist, 2016).
- Hajlamosak vagyunk a személyes jutalmat a kollektív jutalom elé helyezni (ez megnehezíti az együttműködést: pl. fair trade termékek vásárlása)
- Inkább az azonnali nyereséget részesítjük előnyben a késleltetett jutalommal (biztonságos jövő!) szemben)
- Kognitív torzítások: csoportfolyamatok és társadalmi viselkedés - saját csoport javára való elfogultság hajlama (Engler et al. 2018.) - pl. migráció jelensége

Adok-kapok tranzakciók, társas csere

- A sikeres társas alkalmazkodásban különösen fontos szerepe volt/van/lesz a szívésségek nyújtása és elfogadása közötti egyensúlyt kialakító szabályoknak
- Kölcsönösséget várunk személyközi kapcsolatainkban a társas egyensúly érdekében (aszimmetria esetén harag és szégyen alakulhat ki a felekben, tehát veszélybe kerül a mentális egészség)
- Gyakran próbálunk egyensúlyt teremteni „jó” és „rossz” tetteink között (Sachdeva et al., 2019). Az erkölcsileg igaz és hamis döntéseinket úgy számoljuk el, mintha kiegyensúlyoznák egymást. Pl. korábbi jócselekedeteink „engedélyezhetik” a későbbi, önzőbb döntéseket (Khan és Dhar, 2006)
- Ugyanez az „átlagoló szemlélet” megjelenik a környezeti kérdések esetében is: ártok a környezetemnek → „öko-bűntudat” érzés keletkezik bennem → gyorsan helyre akarom állítani a felbillent egyensúlyt („gyorsjavítás”)

-
- A „társas cserében” az adok-kapok tranzakciók egyensúlyozása lehetővé teszi a jól működő együttműködés fenntartását, de ez a szabály nem érvényes a környezetre káros és a környezetbarát cselekedetek viszonyában!!! Mert a környezetre káros magatartást nem lehet sem kompenzálni, sem helyreállítani, sem visszavonni!!!

Kompenzáló zöld hiedelmek, egyensúlyozó heurisztikák

- Ökocímkével ellátott élelmiszerek vásárlása, de mennyiségi fogyasztás?
- Húsmentes hétfő de! gyakori repülőgép-utazások?
- Langyos zuhany, de sokáig?
- Fenntartható üzemanyaggal több kilométert?
- Mennyiségi érzéketlenség: Az emberek mentálisan úgy számolnak a „környezetbarát” és a „károsabb” tárgyakkal, mintha a tárgyak környezeti terhelése kiegyensúlyozná egymást, nem pedig összeadódna (Holmgren et al., 2018a, b).

-
- Azok, akik büntudatot éreznek a környezetterhelésük miatt olyan fenntartható magatartást fognak keresni, amivel helyreállíthatják az erkölcsi egyensúlyukat. Az „átlagoló elv” elhiteti az emberekkel, hogy minél többet tesznek valami „környezeti jót”, annál inkább környezet-barátok. (Sachdeva et al., 2009). Azonban, bár az ökocímkével ellátott banáncsomag vásárlása jobb a környezet számára, mint ugyanannyi hagyományos módon termesztett banán megvásárlása, rosszabb, mintha egyáltalán nem vásárolnánk banánt!

Hogyan kerüljük el a „zöldre festést”, klíma-kompenzációt?

- Közvetlen és konkrét visszajelzés az adott „fogyasztás” CO₂ hatásáról
- Korrekt tájékoztatás, kampány a klímakompenzáció jelenségéről (szemben a közmédia kommunikációjával)
- Ismerjük el és ismerjük fel az egyensúlyozó heurisztikát saját viselkedésünkben
- Ismerjük fel a félrevezető marketing eszközöket (pl. 100%-ban klímakompenzált étterem...)
- **Összegezve:** ha az emberek ártanak a környezetnek, annak ellenére, hogy próbálnak jót tenni, azért van, mert az ún. „**egyensúlyozó heurisztika**” elhiteti velünk, hogy egy „környezetbarát” cselekedet képes kompenzálni az egyébként nem fenntartható viselkedést. A javasolt stratégiák remélhetőleg segíthetnek abban, hogy ennek az evolúciósan öröklött kognitív torzításnak a negatív hatásai csökkenjenek.